

प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजना

आर्थिक घडामोडींच्या मंत्रिमंडळ समितीने (Cabinet Committee on Economic Affairs (CCEA)) रस्ते आणि पुलांच्या बांधकामाची उर्वरित कामे पूर्ण करण्यासाठी सप्टेंबर 2022 पर्यंत प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजना-1 आणि II (PMGSY-I आणि II) सुरु ठेवण्यास तर मार्च 2023 पर्यंत उग्रवादी प्रभावित क्षेत्रांसाठी रस्ता जोडणी प्रकल्प सुरु ठेवण्यास देखील मान्यता दिली असल्याकारणाने हा मुद्दा सध्या चर्चेत आहे.

प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजना भाग - 1

- ही 100% केंद्र पुरस्कृत योजना असून राज्यात सन 2000 पासून राबविण्यात येत आहे.
- **योजनेची अंमलबजावणी** : ग्रामविकास विभागाच्या आधिपत्याखालील महाराष्ट्र ग्रामीण रस्ते विकास संस्थेमार्फत करण्यात येते.

मुख्य उद्देश

- सन 2001 च्या जनगणनेनुसार सर्वसाधारण क्षेत्रात 1000 पेक्षा जास्त आदिवासी भागातील 500 पेक्षा जास्त पात्र लोकवस्तीची रस्त्याने न जोडलेली गावे बारमाही रस्त्याद्वारे (वर्षभर चालू रहाणारे व क्रॉस ड्रेनेज बांधून) जोडणे.
- सद्यस्थितीत केंद्र सरकारने न जोडलेल्या बिगर आदिवासी भागातील 500 पेक्षा जास्त, आदिवासी भागातील 250 पेक्षा जास्त लोकसंख्या असलेल्या आणि नक्षलग्रस्त जिल्ह्यातील 100 249 लोकसंख्या असलेल्या वाड्या-वस्त्यांच्या प्रस्तावांना देखील मान्यता दिलेली आहे.
- यासोबतच या योजनेत पात्र वस्ती असलेल्या सर्व जिल्ह्यांसाठी अस्तित्वात असलेल्या ग्रामीण रस्त्यांच्या अद्ययावतीकरणाचे घटक देखील समाविष्ट आहेत.
- प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजना भाग-1 अंतर्गत टप्पा 1 ते 13 मध्ये एकूण 24952 कि.मी. लांबीचे रस्ते मंजूर आहेत.

प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजना (PMGSY) भाग - 2

- ही केंद्र शासनाने सन 2013 मध्ये सुरु केलेली असून ज्या राज्यांनी प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजना भाग 1 मध्ये 100% नवीन जोडणी व 90% दर्जावरील कामे प्रदान केलेली आहेत त्या राज्यांसाठी लागू केलेली आहे.
- त्यानुसार महाराष्ट्र राज्याला प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजना भाग 2 अंतर्गत 2619 कि.मी. रस्त्यांची लांबी मंजूर करण्यात आलेली आहे. या एकूण 27571 कि.मी. मंजूर लांबीपैकी ऑगस्ट, 2019 पर्यंत एकूण 26328 कि.मी. रस्त्यांचे काम पूर्ण झाले आहे.

- केंद्र शासनाने प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजना भाग - 1 व 2 मधील सुरु असलेल्या कामांसाठी नोव्हेंबर, 2015 पासून केंद्र व राज्यांच्या हिस्सा पध्दतीत 60:40 असा बदल केला आहे.

प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजना (PMGSY) भाग - 3

CABINET APPROVES LAUNCH OF
**PRADHAN MANTRI GRAM SADAK
YOJANA-III**

₹ 80,250 Crore
Estimated Cost

1,25,000 Km
Road Length to
be Consolidated

Easy and faster movement to and from Gramin
Agricultural Markets, Higher Secondary Schools
and Hospitals

- 2019 मध्ये हा योजनेचा तिसरा भाग सुरु करण्यात आला असून या अंतर्गत वस्त्या तसेच ग्रामीण कृषी बाजारपेठा, उच्च माध्यमिक शाळा आणि रुग्णालये यांना 1,25,000 किमीचे विद्यमान मार्ग आणि प्रमुख ग्रामीण भाग जोडण्याचे काम केले जाणार आहे.
- योजनेअंतर्गत सुरु करण्यात आलेल्या या भागाच्या अंमलबजावणीचा कालावधी हा मार्च 2025 पर्यंत निश्चित करण्यात आला आहे.

नक्षलग्रस्त भागांसाठी (Naxal-affected areas) रस्ते जोडणी प्रकल्प

CABINET DECISIONS
17 NOVEMBER, 2021

CCEA Extends Pradhan Mantri
Gram Sadak Yojana-I & II
Upto Sept 2022

▶ Targets connectivity of
**unconnected habitations in
plain areas, North-East and
Himalayan states**

▶ **1,71,494 habitations** out of **1,78,184 habitations**
connected

▶ **Rs. 1,12,419 crore** to be incurred from 2021-22 to
2024-25 for completion

▶ Promote use of new and green technology in
construction of rural roads

▶ Positive impact on **agriculture, health, education,
urbanization & employment generation**

- 9 राज्यांतील (आंध्र प्रदेश, बिहार, छत्तीसगड, झारखंड, मध्य प्रदेश, महाराष्ट्र, ओडिशा, तेलंगणा आणि उत्तर प्रदेश) 44 जिल्ह्यांमध्ये 5,412 किमीचे रस्ते आणि धोरणात्मक महत्त्व असलेल्या 126 पुलांच्या बांधकाम/उन्नतीकरणासाठी हा योजनेअंतर्गत एक नवीन भाग वर्ष 2016 मध्ये सुरु करण्यात आला आहे.

- **अंमलबजावणीचा कालावधी:** 2016-17 ते 2019-20 असा ठरवण्यात आला होता.

योजनेचे महत्व

- योजनेवर केलेल्या विविध अभ्यासातून असा निष्कर्ष निघतो की या योजनेचा कृषी, आरोग्य, शिक्षण, शहरीकरण आणि रोजगार निर्मितीवर मोठ्याप्रमाणात सकारात्मक परिणाम झाला आहे.
- सर्व हवामानात ग्रामीण भागासोबत रस्त्याच्या माध्यमातून जोडल्या गेल्यामुळे ग्रामीण विकासास

चालना मिळून या भागातील सूक्ष्म लघु माध्यम उद्योगांना चालना मिळेल.

- साध्यस्थितीत बघितले असता या उद्योगांमध्ये sc st व महिला यांचे प्रमाण जास्त आहे या योजनेमुळे या वर्गाला आर्थिक क्रियांमध्ये समाविष्ट करून घेण्यास मदत मिळेल.
- रस्त्यांचे बांधकाम, रस्ते सुधारणा तसेच ग्रामीण विकास यामुळे स्थानिक लोकांसाठी प्रत्यक्ष आणि अप्रत्यक्ष रोजगार संधी निर्माण होतील आणि सरतेशेवटी विचार केला असता भारतातील गरिबी दारिद्र्य बेरोजगारी या समस्या दूर होऊन विकासास चालना मिळेल.

अमलबजावणीसमोरील आव्हाने (Challenges)

- पैशाची कमतरता ज्यामुळे कमी प्रमाणात होणारा पुरवठा
- ग्रामीण भागात पंचायती राज संस्थांची योजनेतील मर्यादित भागीदारी.
- कामासाठी योग्य हवामानाचा अभाव आणि दुर्गम भागात विशेषतः डोंगराळ राज्यांमध्ये.
- अद्ययावत बांधकाम साहित्याचा तसेच नवनवीन तंत्रज्ञाचा अभाव.
- नक्षलग्रस्त भागातील सुरक्षिततेची चिंता.